

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

FEATURES OF PROSOCIAL BEHAVIOR OF STUDENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

У статті розглянуто феномен просоціальної поведінки. Зазначено, що просоціальна поведінка являє собою складну поведінку, що поступово формується протягом життя, опосередковується багатьма факторами, зокрема рівнем емпатії, ціннісними орієнтаціями, альтруїзмом, емоційним інтелектом, переконаннями, рівнем соціальної бажаності. В результаті проведеного теоретичного дослідження було виявлено, що розвиток просоціальної поведінки є динамічним процесом, мотиви якого можуть бути соціальними, альтруїстичними чи егоїстичними, а форми виявлення можуть широко варіюватись. Увагу приділено дослідженню просоціальної поведінки студентів у період пандемії COVID-19, показано, що психічне здоров'я молоді може бути вразливим до наслідків пандемії. Встановлено, що просоціальна поведінка є важливою формою соціальної підтримки та чинить позитивний вплив на психічне здоров'я за рахунок автономії, відчуття власної компетентності, сприяє підвищенню рівня емоційного та психологічного благополуччя, переживанню позитивних емоцій та психологічного розвитку. За результатами емпіричного дослідження було встановлено, що просоціальна поведінка студентів у період пандемії не опосередковується рівнем екстраверсії, нейротизму та емоційної стійкості. Цей результат може відображати те, що просоціальна поведінка більше залежить від ситуативних факторів, ніж від психофізіологічних характеристик особистості. Дослідження студентів дало змогу встановити, що існує зв'язок між просоціальною поведінкою та емоційним інтелектом. Студенти з високим рівнем емоційного інтелекту мають більший словниковий запас емоцій, краще усвідомлюють власні мотиви та потреби іншої людини, здатні до управління своїми емоціями, гнучкої та автономної поведінки, отже, виявляють різні форми просоціальної поведінки. При цьому альтруїстична просоціальна поведінка більше обумовлюється ціннісними орієнтаціями, установками, рівнем соціальної відповідальності, ніж емоційним інтелектом. Просоціальна поведінка студентів сприяє підтримці інших людей, консолідації суспільства та збереженню психічного здоров'я.

Ключові слова: студенти, просоціальна поведінка, особистісні властивості, емо-

ційна стійкість, емоційний інтелект, психічне здоров'я, Covid-19.

The article considers the phenomenon of prosocial behavior. It is noted that social behavior is a complex behavior that is gradually formed, mediated by many factors, including the level of empathy, values, altruism, emotional intelligence, beliefs, and the level of social desirability. As a result of theoretical research, it was found that the development of prosocial behavior is a dynamic process, the motives of which can be social, altruistic or selfish, and the forms of detection can vary widely. Attention is paid to the study of prosocial behavior during the pandemic COVID-19; it is shown that the mental health of young people may be vulnerable to the effects of the pandemic. It has been established that prosocial behavior is an important form of social support and has a positive effect on mental health through autonomy, self-competence, promotes emotional and psychological well-being, experiencing positive emotions, eudemonic well-being and psychological prosperity. According to empirical research, prosocial behavior of students during the pandemic is not mediated by the level of extraversion, neuroticism and emotional stability. This result may reflect the fact that prosocial behavior depends more on situational factors than on the psychophysiological characteristics of a person, impulsiveness. The study of students found that there is a link between prosocial behavior and emotional intelligence. Students with a high level of emotional intelligence have a greater vocabulary of emotions, are better aware of their own motives and needs of another person, able to manage their emotions, have flexible and autonomous behavior and, therefore, show different forms of prosocial behavior. At the same time, altruistic prosocial behavior is determined to a greater extent by value orientations, attitudes, level of social responsibility than by emotional intelligence. It is shown that public prosocial behavior is not associated with emotional intelligence, because it is largely mediated by the desire to increase social status, conformism and is manifested only in the presence of other people. Students' prosocial behavior during the Covid-19 pandemic helps support others, consolidate society, and maintain mental health.

Key words: students, prosocial behavior, personality traits, emotional stability, emotional intelligence, mental health, Covid-19.

УДК 159.9.072.432
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.24.1.17>

Волков Д.С.

к.психол.н.,
доцент кафедри загальної психології
та патопсихології
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Черних О.А.

аспірантка кафедри загальної
психології та патопсихології
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара

Постановка проблеми. Сьогодення характеризується численними змінами, трансформаційними процесами, необхідністю адаптуватися до нових умов життя, що, зокрема, пов'язані з пандемією Covid-19. Хоча студенти не є пріоритетною групою з точки зору превентивних заходів під час пандемії, однак психічне здоров'я молоді може бути вразливим до наслідків пандемії. Психічне здоров'я молодих людей привертає увагу

дослідників через можливість маніфестації у цей період багатьох психічних захворювань, які можуть вплинути на подальший розвиток особистості. Карантинні заходи в період пандемії суттєво вплинули на життя та здоров'я всього людства, особливо молоді, привели до підвищення соціальної ізоляції та тривожності [14, с. 5; 26, с. 1]; загострення переживання травматичного стресу та депресії [24, с. 17]; збільшення залежності від Інтер-

нету та смартфонів, а також поширення шкідливих звичок [17, с. 355; 25, с. 1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Особливої уваги в сучасних умовах потребує дослідження тих ресурсів, що сприяють збереженню психічного здоров'я, підтримки людей та консолідації суспільства. Так, низкою вчених, таких як О. Каррі (O. Curry), Л. Роуланд (L. Rowland), К. ВанЛісса (C. VanLissa), С. Злотовіц (S. Zlotowitz), Дж. МакАлані (J. McAlaney), Х. Уайтхаус (H. Whitehouse), Ф. Мартела (F. Martela), Р. Райан (R. Ryan), підкреслюється роль просоціальної поведінки та альтруїзму як важливих факторів, що сприяють підтримці психологічного благополуччя та психічного здоров'я [15, с. 320; 22, с. 351; 24, с. 21].

Таким чином, актуальним є дослідження просоціальної поведінки як ресурсу для студентства у період пандемії.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення результатів дослідження особливостей просоціальної поведінки студентів у період пандемії Covid-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Просоціальна поведінка досліджувалась у роботах таких вітчизняних науковців, як В.В. Абраменкова, Л.І. Божович, О.О. Буковська, О.Л. Гірченко, О.О. Єжова, В.І. Кириченко, Н.В. Кухтова, О.М. Кушнір, І.Я. Мельник, В.Б. Нечерда, М.В. Петренко, Т.В. Тарасова, А.І. Уханова, та в працях таких зарубіжних дослідників, як Д. Бар-Таль (D. Bar-Tal), Д. Батсон (D. Batson), Х. Бейлін (H. Beilin), Р. Бенабу (R. Benabou), Дж. Довідіо (J. Dovidio), Н. Айзенберг (N. Eisenberg), Т. Грайтемайер (T. Greitemeyer), С. Освальд (S. Osswald), Л. Пеннер (L. Penner), Ж. Піліавін (J. Piliavin), А. Пауелл (A. Powell), Дж. Тіроль (J. Tirole).

Розкривали прояви просоціальної поведінки у своїх роботах в період пандемії В. Као (W. Cao), О. Каррі (O. Curry), З. Фанг (Z. Fang), М. Хан (M. Han), Г. Хоу (G. Hou), Д. Лін (D. Lin), Ф. Мартела (F. Martela), Дж. Маклейні (J. McAlaney), Д. Операріо (D. Operario), Л. Роуланд (L. Rowland), Р. Раян (R. Ryan), С. ВанЛісса (C. VanLissa), Ч. Ван (C. Wang), Х. Уайтхаус (H. Whitehouse), Х. Жао (H. Zhao), С. Злотовіц (S. Zlotowitz.), Ш. Сан (S. Sun).

Вивченню просоціальності та просоціальної поведінки студентів та учнів присвятили свої роботи Н.В. Корчакова, Р.В. Павелків, К. Баррі (C. Barry), К. Делуччі (K. Delucchi), Л. Філісетті (L. Filisetti), Д. Джонсон (D. Johnson), Л. Луні (L. Looney), Д. Соломон (D. Solomon), М. Ватсон (M. Watson), К. Вентцель (K. Wentzel).

Термін «просоціальна поведінка» був введений Дж. Брайаном (J. Brian) [8, с. 134]. Попри те, що філософи, митці, письменники завжди намагались осягнути мотиви допомоги однієї людини іншій, наукових досліджень цієї проблеми було достатньо мало. Науковий інте-

рес до цієї проблематики з'явився у 1970-х роках, з 1990-х років наукові пріоритети дещо змістили просоціальну поведінку з найбільш популярних позицій. У зв'язку зі значними змінами у всіх сферах людського життя сучасні дослідження знову відновлюють інтерес до проблем просоціальної поведінки, які не були вирішені раніше [16, с. 43].

Просоціальна поведінка вивчається як дії людини на благо інших людей та досліджується як достатньо широкий феномен, що включає прояви емпатії, допомагаючої поведінки, волонтерства, альтруїстичні дії тощо. Просоціальна поведінка може бути обумовлена безліччю факторів.

І.М. Кондаков звертає увагу на те, що просоціальна поведінка має своєю метою збереження, захист та сприяння розвитку соціальних груп [5, с. 30].

На думку Р. Міллера (R. Miller), у структуру просоціальної особистості входять такі компоненти, як просоціальна мотивація, просоціальні риси, а саме відповідальність та емпатія, віра у справедливість світоустрою [1, с. 120].

На думку Н.В. Корчакової, розвиток просоціальної поведінки являє собою динамічний процес, кожний етап якого має свою логіку становлення, а основою просоціальної стратегії виступають її когнітивні аспекти [21, с. 305].

Згідно з висновками Р. Найкербокера (R. Knickerbocker), необхідно розрізняти просоціальну поведінку та альтруїзм, адже альтруїзм може виступати «чистим мотивом» просоціальної поведінки, а з іншого боку, це різні поняття, оскільки просоціальна поведінка може бути спричинена корисливими мотивами [20, с. 1].

Дж. Хоманс (G. Homans) та П. Блау (P. Blau) вказують на те, що мотиви просоціальної поведінки можуть бути зовнішнього (кар'єрні, соціального пристосування тощо) та внутрішнього характеру (захист свого «Я», підтримка почуття власної гідності, підвищення самооцінки, прояв внутрішніх гуманістичних цінностей) [4, с. 71].

Н. Дерев'янку виокремлює три групи мотивів просоціальної поведінки, такі як альтруїстичні мотиви («чиста допомога» без отримання суб'єктивної вигоди), егоїстичні мотиви, зокрема внутрішні мотиви (вигода допомагаючого, підвищення самооцінки, пошук визнання), соціальні мотиви (ситуації, за яких допомагаюча поведінка виникає під тиском соціальних норм і очікувань) [16, с. 43].

Л. Акнін (L. Aknin), Дж. Ванде Вондервоорт (J. Vande Vondervoort) і Дж. Гамлін (J. Hamlin) стверджують, що винагорода за просоціальну дію є позитивні почуття, які виникають як у дітей, так і у дорослих. З іншого боку, емоційна винагорода підвищує ймовірність просоціальності [11, с. 55; 16, с. 43].

Отже, просоціальна поведінка – це складна, полімотивована поведінка, що вивчається як достатньо широкий феномен, має свою динаміку розвитку та включає у свою структуру просоціальну мотивацію, просоціальні риси, пов'язана з емпатією та альтруїзмом; може бути мотивована альтруїстичними, егоїстичними чи соціальними мотивами.

Звертаючись до досліджень, пов'язаних із пандемією, цікаві висновки отримуємо у роботі Ш. Сан (S. Sun), С. Голдберг (S. Goldberg), Д. Лін (D. Lin), Ш. Цяо (S. Qiao) і Д. Операріо (D. Operario), а саме встановлюємо, що жіноча стать і просоціальна поведінка, що пов'язана з пандемією, мали зв'язок із більш високою тривожністю. Водночас самоефективність у процесі переживання ситуації пандемії мала зв'язок із нижчими симптомами тривожності. Автори зазначають, що існує значна потреба у підвищенні психологічного здоров'я студентів у період пандемії, особливо важливим є сприяння пильному ставленню до хвороби та соціальної підтримці [24, с. 15].

Ф. Мартела (F. Martela), Р. Райан (R. Ryan) в результаті проведеного дослідження встановили, що просоціальна поведінка пов'язана з підвищенням психологічного благополуччя. Автори довели, що позитивні ефекти просоціальної поведінки на благополуччя були опосередковані автономією (що була оцінена суб'єктивно) та можливістю відчувати власну компетентність досліджуваними [22, с. 351].

За результатами іншого дослідження був встановлений зв'язок між просоціальною активністю, пов'язаною з пандемією, та показниками психічного здоров'я, а також зв'язок між отриманням допомоги, що пов'язана з Covid-19, іншими особами та симптомами тривоги і приналежності. Виявлено, що підлітки найбільше схвалювали надання підтримки друзям, сусідам, родичам, які були стурбовані щодо пандемії, при цьому 90% надавали допомогу хоча б незначною мірою [13, с. 4].

Результати дослідження таких учених, як С. Джин (S. Jin), А. Романо (A. Romano), Дж. Спадаро (G. Spadaro), Д. Балліє (D. Balliet), дали змогу встановити, що не було чітких, надійних асоціацій між віковими характеристиками досліджуваних та просоціальними реакціями на COVID-19 і підтримкою поведінкових норм [19, с. 11].

Дослідження, проведене серед лікарів приватної клініки та міської лікарні в період пандемії, дало змогу встановити, що загалом більшість (44%) лікарів схильна до просоціальної стратегії, а саме ініціювати соціальні контакти та шукати у них соціальну підтримку у складних емоціогенних ситуаціях, довіряючи та розраховуючи на ці зовнішні ресурси як допоміжні. 31% використовує цю стратегію менш

активно, а 25% мають низький рівень прояву просоціальної стратегії [2, с. 10].

За результатами мета-аналізів було виявлено, що просоціальна діяльність здійснює певний позитивний ефект на благополуччя емоційної сфери, а саме переживання щастя, евдемонічного благополуччя, позитивні емоції та відсутність негативних, психологічний розквіт [15, с. 320; 18, с. 10]. Подібні ефекти від просоціальних дій спостерігались у різному віці як серед дітей, так і серед дорослих [12, с. 635; 23, с. 1].

Таким чином, просоціальна поведінка чинить позитивний вплив на психічне здоров'я за рахунок відчуття автономії та можливості відчувати власну компетентність, відчуття самоефективності також приводить до зниження тривожності. Найбільше просоціальну поведінку виявляли щодо близьких та друзів, при цьому зв'язку між віком і просоціальною поведінкою під час пандемії не було встановлено. Однак показано, що позитивний ефект від просоціальних дій був встановлений у людей різного віку та виявлявся у благополуччі емоційної сфери, переживанні позитивних емоцій.

Задля розширення та поглиблення відомостей щодо особливостей просоціальної поведінки студентів під час пандемії Covid-19 було вирішено дослідити зв'язки просоціальної поведінки та емоційної стійкості, емоційного інтелекту та особистісних властивостей.

Дослідження було проведене серед студентів 1 курсу факультетів психології та спеціальної освіти, прикладної математики, фізики, електроніки та комп'ютерних систем Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, загалом у дослідженні взяли участь 88 студентів. Було використано методику «Прогноз» (оцінка рівня нервово-психічної стійкості НПС) Ю.А. Баранова в адаптації В.А. Бодрова (1986 рік) [6, с. 20], методику «Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл в адаптації Н.В. Кухтової (2002 рік) [7, с. 102], «Особистісний опитувальник» EPI (Eysenck Personality Inventory, 1963 рік) Г. Айзенка, варіант В в адаптації А.Г. Шмельова (Особистісний опитувальник, 1995 рік) [9, с. 217], «Опитувальник емоційного інтелекту» (EQ, 2001 рік) Н. Холла в адаптації Є.І. Ільїна [3, с. 633]. Математико-статистична обробка даних здійснювалася за допомогою коефіцієнта кореляції r-Пірсона в пакеті IBM SPSS Statistics 26.

В результаті проведеного дослідження щодо особливостей просоціальної поведінки студентів в умовах пандемії нами не було виявлено кореляційних зв'язків між екстраверсією та поступливою (0,020), публічною (0,016), анонімною (-0,066), екстреною (0,018), емоційною (0,134) та альтруїстичною (0,143) просоціальною поведінкою (табл. 1).

Не встановлено значущого кореляційного зв'язку між нейротизмом та поступливою (0,032), публічною (-0,021), анонімною (0,157), екстреною (-0,037), емоційною (0,170), альтруїстичною (-0,072) просоціальною поведінкою. Ймовірно, відсутність статистично значущих кореляційних зв'язків між екстраверсією, нейротизмом та просоціальною поведінкою пов'язана з тим, що екстраверсія і нейротизм є факторами, що пов'язані перш за все з психофізіологічними характеристиками особистості, спадковістю, імпульсивністю, схильністю до ризикованої поведінки, меншою мірою опосередковуються проявами просоціальної поведінки.

Не було виявлено статистично значущих зв'язків між шкалами нервово-психічної стійкості та поступливою (-0,151), публічною (-0,021), анонімною (-0,146), екстреною (0,092), емоційною (-0,010), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,045).

На нашу думку, просоціальна поведінка студентів, з одного боку, здебільшого опосередковується ситуативними факторами та обставинами, а з іншого боку, детермінується рівнем емпатії, альтруїзму та ціннісно-смисловими установками або соціальною тривожністю, конформізмом. Припускаємо також, що на результат могла вплинути кількість дослі-

джуваних у вибірці, отже, вважаємо необхідним уточнити результати дослідження.

Були встановлені додатні кореляційні зв'язки (табл. 3) між шкалами емоційною поінформованості та поступливою ($r=0,376, p\leq 0,05$), анонімною ($r=0,411, p\leq 0,01$), екстреної просоціальної поведінки ($r=0,317, p\leq 0,05$); між управлінням своїми емоціями та анонімною просоціальною поведінкою ($r=0,322, p\leq 0,05$) й емоційною просоціальною поведінкою ($r=0,305, p\leq 0,05$); між емпатією та поступливою просоціальною поведінкою ($r=0,355, p\leq 0,05$); між розпізнаванням емоцій інших та поступливою просоціальною поведінкою ($r=0,315, p\leq 0,05$); між інтегральним показником емоційного інтелекту та анонімною ($r=0,519, p\leq 0,01$), екстреною ($r=0,412, p\leq 0,01$), емоційною просоціальною поведінкою ($r=0,376, p\leq 0,05$).

Не було встановлено кореляційних зв'язків між емоційною поінформованістю та публічною (0,205), емоційною (0,259), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,215); між управлінням своїми емоціями та поступливою (-0,147), публічною (0,233), екстреною (0,209), альтруїстичною просоціальною поведінкою (-0,218); між самомотивацією та поступливою (-0,078), публічною (0,025), анонімною (0,304), екстреною (0,192), емоційною (0,143), альтруїстичною просоціальною поведінкою

Таблиця 1

Результати аналізу кореляційних зв'язків між особистісними властивостями («Особистісні властивості» Г. Айзенка) та просоціальною поведінкою («Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл)

Особистісні властивості	Показники просоціальної поведінки					
	поступлива	публічна	анонімна	екстрена	емоційна	альтруїстична
Екстраверсія	0,020	0,016	-0,066	0,018	0,134	0,143
Нейротизм	0,032	-0,021	0,157	-0,037	0,170	-0,072

Таблиця 2

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками емоційної стійкості («Прогноз» Ю.А. Баранов) та просоціальної поведінки («Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл)

Показники просоціальної поведінки	Нервово-психічна стійкість
Поступлива	-0,151
Публічна	-0,021
Анонімна	-0,146
Екстрена	0,092
Емоційна	-0,010
Альтруїстична	0,045

Результати аналізу кореляційних зв'язків між показниками емоційного інтелекту («Опитувальник емоційного інтелекту» Н. Холла) та просоціальної поведінки («Вимірювання просоціальних тенденцій» Г. Карло, Б. Рендалл)

Показники емоційного інтелекту	Показники просоціальної поведінки					
	поступлива	публічна	анонімна	екстрена	емоційна	альтруїстична
Емоційна поінформваність	0,376*	0,205	0,411**	0,317*	0,259	0,215
Управління своїми емоціями	-0,147	0,233	0,322*	0,209	0,305*	-0,218
Самомотивація	-0,078	0,025	0,304	0,192	0,143	-0,024
Емпатія	0,355*	0,023	0,227	0,268	0,264	0,098
Розпізнавання емоцій інших	0,315*	-0,072	0,247	0,220	0,221	0,181
Інтегральний емоційний інтелект	0,270	0,114	0,519**	0,412**	0,376*	0,123

* рівень значущості, $p=0,05$;

** рівень значущості, $p=0,01$

(-0,024); між емпатією та публічною (0,023), анонімною (0,227), екстреною (0,268), емоційною (0,264), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,098); між розпізнаванням емоцій інших та публічною (-0,072), анонімною (0,247), екстреною (0,220), емоційною (0,221), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,181); між інтегральним емоційним інтелектом та поступливою (0,270), публічною (0,114), альтруїстичною просоціальною поведінкою (0,123).

Ймовірно, студенти з більшим словниковим запасом емоцій, вищим рівнем обізнаності щодо свого внутрішнього стану краще розуміють свої емоції у ситуації, коли іншій людині потрібна термінова допомога, зокрема у ситуації пандемії. На нашу думку, розуміння власних емоцій сприяє усвідомленню власних різних мотивів допомоги як під час поступливої допомоги іншій людині, так і в ситуації анонімної допомоги. Вважаємо, що публічна просоціальна поведінка перш за все пов'язана з високим рівнем мотивації до схвалення, прагненням підвищити свій соціальний статус, конформізмом або корисливими інтересами особи, високою значущістю оцінки власного вчинку іншими людьми, референтною групою, суспільством загалом, тому допомога виявляється лише у ситуації присутності інших осіб, отже, менше детермінується інтегральним рівнем емоційного інтелекту та його складовими частинами. Ймовірно емоційна та альтруїстична просоціальна поведінка більшою мірою відображають саме здатність емоційно співпереживати внутрішньому стану іншого, піклуватись про благополуччя іншої людини, тоді як емоційна поінформованість здебіль-

шого вказує на розуміння власних емоційних станів.

На нашу думку, особа з високим рівнем управління своїми емоціями здатна до вищого рівня саморегуляції, емоційної гнучкості, отже, її прояви допомоги емоційно пофарбовані. Управління власними емоціями, ймовірно, пов'язане із саморегуляцією особи та самодетермінацією поведінки, підвищує схильність до допомоги, що базується на внутрішньо прийнятих нормативних цінностях і не потребує схвалення інших.

Припускаємо, що рівень управління власними емоціями здебільшого пов'язаний із емоційною стійкістю, показником нейротизму, особливостями нервової системи та особистісною зрілістю, тому не опосередковує ціннісні орієнтації особи (альтруїстичні цінності, допомога нужденним) та не визначає допомогу у зв'язку з проханням допомогти (поступлива просоціальна поведінка) чи публічною ситуацією допомоги.

Можливо, самомотивація особи перш за все пов'язана з успішним самоменеджментом, самостійністю, відповідальністю та цілеспрямованістю, тому не визначає емпатичність особи та схильність до просоціальної поведінки.

На наш погляд, високий рівень розпізнавання емоцій інших та емпатичність підсилюють тенденцію допомагати людині у зв'язку з проханням допомогти. Водночас вважаємо, що, з одного боку, емпатія та здатність до точного розпізнавання емоцій інших перш за все виявляються у здатності поставити себе на місце іншої людини, зрозуміти її внутрішній світ, однак не обов'язково знаходять

прояв у поведінкових актах; з іншого боку, цей результат може бути опосередкований переважанням низьких показників емоційного інтелекту у студентів технічних спеціальностей.

Припускаємо, що інтегральний емоційний інтелект, який виявляється в розумінні та ефективному керуванні власною емоційною сферою, передбачає адаптаційний та антистресовий потенціал, комунікаційні здібності, отже, обумовлює гнучкість та автономність поведінки, сприяє проявам просоціальної поведінки, що ґрунтується на внутрішніх цінностях і переконаннях, потребі у допомозі нужденного чи співчутті. Водночас не було встановлено зв'язку між інтегральним показником емоційного інтелекту та поступливою просоціальною поведінкою, що, ймовірно, пов'язано з тим, що особа з високим рівнем емоційного інтелекту характеризується гнучкістю в адаптації до навколишнього середовища, впевненістю у собі, тому реагує на прохання допомогти залежно від ситуації та обставин, іноді погоджуючись, а іноді відмовляючи у допомозі.

На нашу думку, альтруїстична просоціальна поведінка більшою мірою пов'язана з ціннісними орієнтаціями особи, переконаннями, соціальною відповідальністю та меншою мірою опосередковується показниками емоційного інтелекту.

Висновки з проведеного дослідження. Дослідження особливостей просоціальної поведінки студентів під час пандемії дає змогу сформулювати низку таких висновків:

1) просоціальна поведінка являє собою складну, комплексну, полідетерміновану поведінку та формується поступово й виявляється у широкому колі дій від підтримки, волонтерства, благодійності до вищих проявів альтруїзму;

2) просоціальна поведінка сприяє психологічному благополуччю, емоційному благополуччю, опосередковує переживання позитивних емоцій, отже, під час пандемії може виступати фактором збереження психічного здоров'я;

3) одним із факторів, що обумовлює особливості просоціальної поведінки, є емоційний інтелект, який опосередковує розуміння та усвідомлення власних емоцій та емоцій інших людей під час допомагаючої поведінки; визначено, що рівень емпатії та емоційна поінформованість студентів пов'язані з розумінням потреб іншої людини та здатністю емоційно співпереживати іншому; показано, що інтегральний показник емоційного інтелекту проявляється в ефективному керуванні емоційною сферою, виявляється у просоціальній поведінці, що базується на внутрішніх цінностях; визначено, що просоціальна поведінка студентів пов'язана з емоційним інтелектом, який відображає рівень емоційної саморегу-

ляції, адаптаційний та антистресовий потенціал і не має зв'язків з особистісними властивостями та емоційною стійкістю;

4) перспективу подальших досліджень вбачаємо у поглибленні вивчення корелятив просоціальної поведінки студентів із розширенням вибірки досліджуваних, а також у дослідженні ролі соціальної ізоляції у зниженні рівня психічного здоров'я під час пандемії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гірченко О.Л., Буковська О.О. Просоціальна спрямованість та поведінка особистості. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. Екологічна психологія. 2019. Т. VII. Вип. 47. С. 120–129.

2. Гоголь О.В. Особливості копінг-поведінки медиків приватної клініки під час пандемії. *Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти кафедри авіаційної психології*. Національний авіаційний університет, 2020. 87 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/45312>.

3. Ильин Е.И. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург : Питер, 2001. С. 633–634.

4. Кириченко В.І. Теоретичні засади формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 7. С. 71–79.

5. Кондаков И.М. Психологический словарь. Москва : «ОЛМА Медиа Групп», «ОЛМА Пресс Образование», 2007. 512 с.

6. Корольчук М.С., Осьодло В.І. Психодіагностика : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Ельга, Ніка-Центр, 2004. 400 с.

7. Кухтова Н.В. Адаптация методики «Измерение просоциальных тенденций» (Г. Карло, Б.А. Рэндалл). *Вестник ГрГУ*, 2011. №2 (113). С.102–107.

8. Кушнір О.М. Просоціальна поведінка особистості. *Сучасне українське студентство: проблеми та ціннісні орієнтації* : тези доповідей XII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених. Хмельницький : ХІСТ Університету «Україна», 2019. С. 134–136.

9. Личностный опросник ЕРІ (методика Г. Айзенка). *Альманах психологических тестов*. Москва, 1995. С. 217–224.

10. Люсин Д.В. Опросник на эмоциональный интеллект ЭМИн: новые психометрические данные. *Социальный и эмоциональный интеллект: от моделей к измерениям* / под ред. Д.В. Люсина, Д.В. Ушакова. Москва : Институт психологии РАН, 2009. С. 264–278.

11. Aknin L.B., Vande Vondervoort, J.W., Hamlin, J.K. Positive feelings reward and promote prosocial behavior. *Current opinion in psychology*. 2018. № 20. P. 55–59.

12. Aknin L.B., Barrington-Leigh C.P., Dunn E.W., Helliwell J.F., Burns J., Biswas-Diener R., et al. Prosocial spending and well-being: *Cross-cultural evidence for a psychological universal*. *J. Pers Soc Psychol*. 2013. № 104. P. 635–652.

13. Alvis L., Shook N., Oosterhoff B. Adolescents' prosocial experiences during the Covid-19 pandemic. *Associations with mental health and community attachments*. 2020. PsyArXiv. DOI: <https://doi.org/10.31234/osf.io/2s73n>.
14. Cao W., Fang Z., Hou G., Han M., Xu X., Dong J., Zheng J. The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Res*. 2020. 112934. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>.
15. Curry O.S., Rowland L.A., Van Lissa C.J., Zlotowitz S., McAlaney J., Whitehouse H. Happy to help? A systematic review and meta-analysis of the effects of performing acts of kindness on the well-being of the actor. *J. Exp Soc Psychol*. 2018. № 76. P. 320–329. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2018.02.014>.
16. Derevyanko N. Psychological Essence and Motives of Prosocial Behavior of Personality. *Psychological Prospects Journal*. 2020. № 35. P. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2020-35-43-55>.
17. Garfin D.R., Silver R.C., Holman E.A. The novel coronavirus (COVID-2019) outbreak: amplification of public health consequences by media exposure. *Health Psychol*. 2020. № 39. P. 355–357. DOI: <https://doi.org/10.1037/hea0000875>.
18. Hui B.P.H., Ng J.C.K., Berzaghi E., Cunningham-Amos L.A., Kogan A. Rewards of Kindness? A Meta-Analysis of the Link between Prosociality and Well-Being. *Psychol Bull*. 2020. 32881540.
19. Jin, S., Balliet, D., Romano, A., Spadaro, G., Van Lissa, C. J., Agostini, M., Psy Corona Collaboration. Intergenerational conflicts of interest and prosocial behavior during the COVID-19 pandemic. *Personality and Individual Differences*. 2021. № 171. 110535.
20. Knickerbocker R.L. Prosocial behavior. *Centeron Philanthropy at Indiana University*. 2003. P. 1–3.
21. Korchakova N.V. Cognitive basis of prosocial behavior development. *Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine*. 2015. № 30. P. 305–315.
22. Martela F, Ryan R.M. Prosocial behavior increases well-being and vitality even without contact with the beneficiary: causal and behavioral evidence. *Motiv Emot*. 2016. № 40. P. 351–357. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11031-016-9552-z>.
23. Miles A., Andiappan M., Upenieks L., Orfanidis C. Using prosocial behavior to safeguard mental health and foster emotional well-being during the COVID-19 pandemic: A registered report protocol for a randomized trial. *PLoS ONE*. 2021. № 16 (1). e0245865. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245865>.
24. Sun S., Goldberg S.B., Lin D. Psychiatric symptoms, risk, and protective factors among university students in quarantine during the COVID-19 pandemic in China. *Global Health*. 2021. № 17. DOI: <https://doi.org/10.1186/s12992-021-00663-x>.
25. Sun S., Lin D., Operario D. Need for a population health approach to understand and address psychosocial consequences of COVID-19. *Psychol Trauma Theory Res Pract Policy*. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1037/tra0000618>.
26. Wang C, Zhao H. The impact of COVID-19 on anxiety in Chinese University students. *Front Psychol*. 2020. № 11. P. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01168>.